

Zapiski

Češka poezija v letu 1939.

Lani je izšlo na Češkem kakih 80 pesniških zbirk. Vsekakor mnogo. Ali pa jih ljudje tudi kupujejo? Gotovo, kajti drugače bi ne moglo imeti Seifertovih »Osem dni« že osem izdaj, Alšev »Špalsček« menda pet, Seifertova »Ugasnite luči« tudi pet, Halasovo »Torzo upanja« tri, Mathesiova »Kitajska lirika« dve in podobno. Seveda so to najuspešnejše in najbolj znane knjige, dočim ostale doživijo samo eno izdajo. Pri debutantih gredó včasih knjige zelo v promet, večinoma pa obleže kje v arhivu, če jih ne pokupijo sorodniki ali znanci. In vendar toliko novih knjig! Če primerjamo češko pesniško produkcijo s svojo, vidimo, da daleč nadkriljuje našo. Pri Čehih nadprodukcija, pri nas podprodukcija! Pri Čehih skoraj kaos v imenih, pri nas izdajajo večinoma samo priznane osebe. Pri Čehih pripada večina izdanih knjig najmlajšemu rodu, pri nas starejšemu, dočim najmlajši ne pride skoraj do besede (kar se knjižnih izdaj tiče). Pri Čehih je tudi posamezni pesnik bolj plodovit nego pri nas. Dočim gredo njihove knjiž-

ne izdaje večinoma čez število deset, se naši zadovoljujejo samo z nekaj knjigami. To vse bomo razumeli, ako pomislimo, da imajo češki pesniki boljše pogoje za razvoj nego naši. Velemesto samo na sebi vpliva s svojo kulturo in lepoto na vsak talent, v kritikih imajo voditelje, ne zasmehovalce, pa tudi gmotno so na tem boljše od naših. Vsaka izložba ima namreč poleg svojega programa še poseben program: izdati v letu toliko in toliko pesniških knjig. Tako ima založba Borový program »Češke pesmi«, Melantrich »Poezije«, V. Petr »Prve knjige«, kjer izhajajo prve knjige mladih talentov, ki kaj obetajo. Toda ni mi mogoče naštevati vseh založb, ki imajo na programu tudi pesmi. Pri Čehih izhaja večina pesmi knjižno, kajti oni so tega nazora, da knjiga, še tako majhna, teže izgine v poplavi knjig, kot pesmi, tiskane v največjih revijah, katerih letniki večinoma počivajo na zadnjih prostorih knjižnice. Poleg honorarja se obeta vsem najboljšim pesnikom posebna materialna korist, kajti vsako leto je razpisano nekoliko visokih nagrad:

Narodna, Melantrichova, Bafova, Zeyerjev fond, nagrada Češke zemlje, Češke akademije, mesta Prage itd. A pri nas? Večina dobrih pesmi izhaja v revijah in le malokdo izmed mladih pesnikov ima srečo, da mu te pesmi izdajo knjižno. Kar se tiče revij, vodimo mi, dočim Čehi takih revij, kot so naše, skoraj ne poznajo; izjema je revija Lumír, ki pa je že izza časov Vrchlickega in Zeyera.

Če pregledujemo češke pesniške knjige in naštevamo imena avtorjev, opazimo njih veliko pestrost: poleg novih izdaj že umrlih pesnikov izhajajo knjige mlajših njihovih sodobnikov, knjige predvojne pesniške generacije, ki tekmuje s povojnim rodod; na robu tega pa rastejo in se že kristalizirajo imena mlajših in najmlajših, ki še nimajo morda pravega svojega izraza, toda njihove pesmi obljublajo, da bodo nekoč oni voditelji današnje razklane generacije. Tako se prepletajo, bojujejo in dvigajo poleg starejših struj nove: surrealizem in poetizem odcvetata, poleg njiju raste Zahradničkov misticizem in na drugi strani zopet ruralizem ter aktivizem. V splošnem pa se opaža, da pri večini pesnikov nastaja preobrat in da se večinoma vsi vračajo k rodni zemlji in v tradicijo. Tragedija let 1938 in 1939 je zbudila in poglobila njihovo ljubezen do domovine, ljubezen, ki je prej niso očitno kazali, ki pa je bila kljub nekakemu mednarodnemu naziranju vendar zmeraj živa.

Zaradi pregleda sem razdelil celoletno pesniško žetev na nekoliko oddelkov: antologije, prevode, nove izdaje mrtvih pesnikov, pesniške zbirke starejšega in predvojnega rodu, pesmi povojne pesniške generacije, pesmi mlajših in najmlajših. Seveda je ta razdelitev subjektivna, toda moj namen ni podati kritiko, ampak samo informativni pregled češke poezije l. 1939.

Na prvo mesto med antologijami bi položil Alšev »Špalíček«. Špalíček (nekoč so prodajali na božjih poteh tiskane pesmi v malem formatu, ki so jih ljudje shranjevali in večje število povezanih pesmi je imelo potem obliko male klade, odtod ime špalíček = mala klada) je

zbirka narodnih pesmi, ki jih je bil ilustriral Mikuláš Aleš. Je to akt pietete do slikarja, ki ga sodobniki niso razumeli, katerega delo pa je tako do vseh podrobnosti češko, kakor le malokaterega drugega slikarja. Listati v Špalíčku se pravi poglobljati se v dušo češkega naroda in češke zemlje. Razumljivo je torej, da je postal Špalíček današnjemu Čehu skoraj vsakdanji kruh in evangelij ljubezni ter vere v bodočnost ponižanega in izropanega naroda. Da je pa zanimanje za narodno pesem res veliko, izpričuje že druga izdaja po Kaiserju urejenih narodnih pesmi »Sto českých písniček« ter prvi del »Vařaských písniček«, to je pesmi iz Bezručevega kraja. Posebno zanimiva knjiga so »Pesmi kmetov (Básně rolníků), ki jih je zbral ruralistični pesnik Jan Čarek. To so pesmi preprostih kmetov, kmetič, deklet, preužitkarjev in hlapcev s Češkega in Moravskega, pesmi brez rutine, preproste kot kmečko življenje, toda pričajoče o veliki ljubezni do prirode in narodne grude. Tukaj pri drobnih ljudeh na deželi moramo iskati izvor in nadaljevanje narodne poezije. K narodnim pesmim, toda umetno zloženim, lahko prištevamo še knjigo A. Klášterskega (1866—1928), epigona Vrchlickega, »Chodský písněk«, ki so izšle zopet letos z ilustracijami znane ilustratorke Fischerjeve - Kvěchové. Te ljubke pesmice, pisane v chodskem narečju, prikazujejo osobitost chodskega kraja pod Šumavo, znanega pri nas po Jiráskovih »Psohlavcích«, po pestri keramiki, po pisateljih J. S. Baaru, Vrbi, Demlu, kraja, ki se je stoletja uspešno branil germanizaciji, ki pa je bil l. 1938. zaradi gozdnega bogastva pričlenjen Sudetom. Preko antologije iz poezije Tomana-Hore-Wolkerja, preko antologije »11 najljubših pesmi« (Nejmilejší básně), katere so si izbrali Čarek, Halas, Holan, Kolman-Cassius, Mahen, Medek, S. K. Neumann, Seifert, Šrámek, Toman in Zahradniček, prihajamo k zanimivi antologiji »Věčné Čechy« (Večna Češka). »Večna Češka«, cvetober 32 nemških pesnikov, je slika češkega

duha, češke zemlje in zgodovine, gledane z očmi nemških Minnesängrov, Hansa Sachsa, romantikov in modernistov. V isti založbi (Toužimský in Moravec) je izšel tudi prevod znanega nemškega pesnika Ericha Kästnerja »Lirična domača lekarnica«. Velik uspeh je žela Mathesiova knjiga »Zpěvy staré Číny (Kitajske), (ljubke parafraze 33 kitajskih pesnikov starega cesarstva Li-Taj-Po, Tu-Fu itd.) in Holanov prevod francoskih pesmi R. M. Rilkeja »Sad« (Vrt). Zlasti zanimiva v današnji protižidovski dobi je mala antologija hebrejskega pesništva »Spevi zavrženih«.

Kot sem že nekoč pisal (Dom in svet 1939, str. 117), ni v tej težki dobi zanimanje za češko knjigo padlo, nasprotno, samo v izbiri pisateljev je nastal preobrat. Med pesniki so prišli do veljave zopet oni, ki imajo narodu v težki dobi kaj povedati, pesniki, ki so bili v dobi prve republike neopravičeno skoraj pozabljeni. Ta preobrat je treba seveda kar najtopleje pozdraviti, kajti pretrgati vez s preteklostjo ni posebno zdrav pojav. Iz naslednjega bomo videli, h katerim pesnikom se češki narod sedaj najbolj vrača. Predvsem je to Čelakovský (sodobnik Prešernov 1799—1852). Njegovi »Ohlasy« (Odmevi) ruských in »Ohlasy českých písní« so bili izdani zopet letos v ilustrirani izdaji pri založbi »Družstvení práce«. Še večje zanimanje kot za Ohlase je bilo za »Zbrane pesmi« K. Havlíčka-Borovskega (1821 do 1856), ki so izšle istotam že v drugi izdaji z ilustracijami M. Alša, Brunnerja in Hoffmeistera. Pa ne samo te knjige, tudi druge dokazujejo, da je povratek k literaturi prejšnjega stoletja vedno večji in aktualnejši. Bibliofilska edicija »Máj« je izdala letos šest knjig iz prejšnjega stoletja, tako: J. V. Friča (večkrat interniranega revolucionarnega pesnika, 1829—1890), čigar pesmi iz let 1849 do 1860 »Písně z bašty« (obzidja), so zlasti danes aktualne, dalje prvo knjigo Nerude (1834-1891), »Hřbitovní kvítí« (Cvetke s pokopališča), ki so jih sodobniki obsodili, kajti poleg teh pesimističnih pesmi

so izšle tedaj Hálkove (1835—1874) sončne, a ne globoke ljubezenske »Večerní písně«. Ko imam sedaj pred seboj obe knjigi iz iste založbe in jih primerjam, vidim, kaka krivica se je tedaj v prid Háška zgodila Nerudi. Pa to ni bilo nič posebnega v češki literaturi (prim. Máchov »Máj«). V isti založbi so izšli še Šolcovi (1838—1871) »Spevi svetovaclavski« (13 domoljubnih sonetov), epos Svatopluka Čecha (1846—1908) »Žižka« in torzo R. Mayerjeve (1837—1856) pesnitve z arabskimi motivi »Sefenussar«. To pa niso vsa imena: pesnik Seifert je izbral najlepše Nerudove pesmi v antologijo »Výbor z Jana Nerudy«; izšla je zbirka Vrchlickega (1853—1912) iz dobe njegove duševne depresije in preloma v zakonu »Okna v bouři« (v burji), dalje Sovove (1864—1928) tri zadnje zbirke v eni knjigi »Tři knihy básníková soumraku«, Březinovi »Básnické spisy«, druga kritična izdaja vseh Březinovih pesmi v redakciji univ. prof. dr. Hýska, in končno še verzi pripovedovalke B. Benešove (1873—1926) »Verše«.

Z mladimi še zmeraj konkurira predvojna pesniška generacija, in nekateri izmed njih še vedno držijo vzporeden korak z mladimi. Tako je letos presenetil češko javnost Emanuel Lešehrad (* 1877) s svojo zbirko »Motýl v jantaru« (Metulj...). Lešehrad, čigar korenine segajo v dekadenco, je prišel po blodnji poti skozi kozmos, po blodnji za zblizanjem človeštva zopet k rojstni zemlji in ji zapel nekaj prav zrelih moških pesmi. Tudi starejši F. X. Svoboda (* 1860) je duševno še vedno čil in je letos izdal kar dve zbirki »Krása je ve všem« in »Uzašlé stáří« (Začudena starost). Dedič dekadence Skarlandt (* 1879) je izdal letos knjigo »Kytice je řabin« (Šopek jerebikovih jagod), senzualist Šelep (* 1885) tudi ne manjka in njegova zbirka »A to je tá krásná země« ter knjiga Adolfa Veselega (redaktor Mladega Jadrana, 1886) »Lyrické okozlení (očaranje) pričata o globokem doživetju njihovih verzov. Tudi lanski držav-

ni nagrajenec Kolman-Cassius (* 1883) ni izostal in je izdal verze, ki jih je inspirirala narodna tragedija let 1938/39, »Hromnice hoří« (Voščenka gori).

Izmed povojnega pesniškega rodu so pri nas najbolj poznani: Hora, Nezval, Seifert in Halas. Pesmi poetista Seiferta (* 1901) so značilne po svoji melodičnosti in skoraj otroški preprostosti. Njegovih »Osem dni« (žalovanje za T. G. Masarykom) je doseglo lep uspeh, kajti osem izdaj v treh letih je celo za Čehe posebnost. Tudi knjiga »Zhasněte světla« (Ugasnite luči), upodabljajoča vsakdanje dogodke in reakcijo človeškega srca na žalostne dni septembra 1938, je letos doživela že peto izdajo. Velik uspeh je imela tudi Halasova (* 1901) zbirka »Torso naděje« (Torso upanja), ki je dosegla letos že tretjo izdajo. Halas, ki je sam stal pod orožjem, pripravljen braniti domovino, je v teh verzih izpovedal izmed vseh pesnikov najgloblje ljubezen do rodne grude. Njegove pesmi so skoraj neotesane, toda globoke in pravo nasprotje Seifertovim počesanim in lahkim verzom. Josef Hora (* 1891) je izmed povojne generacije skoraj edini refleksivni pesnik; prišel je preko vitalizma in proletarskih pesmi k domači zemlji že v lanski knjigi »Domov« (Domovina), zlasti pa letos s svojim »Janom houslistom« (goslar). Ta simbolična zbirka pomeni prerod češkega človeka, ki ga niti ponižanje naroda ne more izkoreniniti. Preko pesnika violinskih melodij F. Branislava (* 1909) in njegove »Věčné země«, preko abstraktne lirike Holanove (* 1905) »Sen« in preko knjige pesnice Scheinflugove (* 1902) »Stesk« (Žalost — za možem Karlom Čapkom) prihajamo k Stehlíku (* 1905) in k njegovim »Koreninam« (Korěny), v katerih se zelo približuje ruralizmu. Preko njega pridemo že k mladi in najmlajši pesniški generaciji.

Mlajši in najmlajši rod sta rastla pod vplivom starejših literarnih struj, zlasti se pa pri njih pozna vpliv povojne generacije. Njihove začetne stvari so krstili gotovo Hora,

Seifert, Halas, Nezval, Zahradníček in morda tudi Toman ter tuji pesniki. O njih ni mogoče izreči še končne besede, kajti njihova tvorba je v prvem razvoju, ko so se že očistili raznih vzorov in udarili svojo lastno noto. Najplodnejši izmed njih je Kamil Bednář, ki je letos izdal dve zbirki »Milenka modř« (Ljubica modrina) in »Rok« (Leto). Vsi naslednji so že izdali nekoliko knjig in letos vsak po eno. To so ruralisti, pesniki umetniških motivov: Berka z zbirko Chléb v kamení« (Kruh v kamenju), J. M. Sedlák s knjigo »Světlo života« (Svetloba življenja) in Moravan Marcha z »Listi s cest«. Moravana sta tudi Ivan Jelínek z verzi »Kudy« (Kod) ter Z. Spilka, čigar pesmi iz tragičnega leta 1938 »Jenom žal« (Samó žal) so izšle letos že v drugi izdaji. Omenil bi še Rohana in Kapouna — in že smo pri najmlajših. Njihove knjige po večini izdaja založba V. Petr ali Novina. To so imena kot Brož »Tvá záře« (zarja), čigar poezija gre včasih v tirih Halasa, M. Hlávka »Ráno vítězné« (Jutro zmagovalce), ki pésní še nekoliko pod vplivom poezije Fischerjeve in Villonove, K. Jílek »Čítanka jaro« (pomlad), pesnik melodičnih, navivno občutenih verzov, Fr. Kožík (njegov roman »Největší z Pierotů« je dobil letos prvo oceno in bo poslan na mednarodno konkurenco romanov), »Cesta k lidem«, nekaj slovanski odmev Whitmanna, Nouza »Rozmluvy přes plot« (Pogovori čez plot), Jan Pilář, čigar knjiga pomeni povratek k prirodi (Jabloňový sad — vrt), potem še Soukup, Suchánek, Šácha, Urban in Urbánek, ki so izdali vsak po eno zbirko in že smo pri koncu. Izmed teh bi dal na prvo mesto Pilára in Jílka. Mogel bi še naštetih okoli dvajset imen in njihove zbirke, toda to naštevanje bi bilo brezpomembno, kajti brez njih bo češka poezija tudi živela in cvetela kot poprej. Saj že imena zadnjih samo obetajo. Ko bo brezobzirni čas rešetal, bo morda marsikdo izmed njih premajhen in bo pal v pozabljenje. Ludvik Dušan.